

kdy začal penzionovaný berlínský učitel matematiky Wilhelm von Osten (1830–1909) drezúrovat svého kočárového koně jménem Hans. Po jeho smrti koupil v roce 1900 dalšího, orlovského klusáka, už k čistě experimentálním účelům a pojmenoval jej stejně. Tento kůň, který vstoupil do dějin jako „der kluge Hans“, byl zkoumán několika komisemi psychologů, zoologů, chovatelů koní i vládních úředníků a velmi je znepokojoval svými počátrskými výkony, jejichž výsledky oznamoval úder kopylem. Bylo nápadné, že „chytřý Hans“ se častěji mylí, pokud neviděl na tážajícího či žádá z přítomných osob příklad nedovedla rozřešit (počítal i komplikované zlomky a odmocniny), nikdy se však nepodařilo dokázat přímý podvod či najít byt i nevědomé znamení, na které by kůň reagoval. Velký ohlas získala nicméně kniha psychologa Oskara Pfungsta (1907) o tom, že nějaké takovéto běžné nepostřehnutelné znamení ve hře být musí (o diskuzi dále například Ziegler, 1915, 1920). Kauza zaměřovala učené i laické vrstvy obyvatelstva a rozdělila je na ty, kteří v „chytřého Hanse“ věřili, a ty, kdo nikoliv, podobně jako je tomu dnes třeba u globálního oteplování. Nicméně jednoznačného komisiovního uznání, po němž toužil, von Osten nedosáhl a zemřel zahořklý, kupodivu i vůči svému divotvornému koni. Po von Ostenově smrti přešel „chytřý Hans“ do majetku bohatého kle-notníka Karla Kralla (1863–1929) v Elberfeldu (dnes součást Wuppertalu), nadšeného amatérského badatele, který už předtím s von Ostenem spolupracoval, a autora obsáhlé knihy *Denkende Tiere* (Krall, 1912), bez jejíhož podrobného čtení je dobová atmosféra i celá problematika špatně pochopitelná. Krall choval celou řadu dalších koní, z nichž nejvíce prosluli hřebci Muhamed a Zarif, slepý Berro a ponny Hänschen (Krall choval i slona, několik oslů a další zvířata a vydával po nějakou dobu časopis *Tierseele*). Krallovi chovanci, známí pod souhrnným označením „elberfeldští koně“ (*Elberfelder Pferde*), poutali pozornost médií a udivovali řadu návštěvníků, mj. třeba i básníka Maurice Maeterlincka. Jejich krajní popularita po celém Německu i Krallův vliv a peníze kupodivu nezabránilly tomu, aby nebyli přísnyým

a přesným německým úřadem roku 1915 odvedeni pro válečné účely a ztrhání či zabiti někde na západní frontě, kde jejich stopa mizí. Kromě počenních úloh drezúrovat Krall své koně i ve slovní komunikaci, kdy jednotlivé litery byly vyjadřovány klepáním nohou podle zvláštní tabulky písmen. Celé stránky protokolů skýtají prazvláštní čtení, o němž dnešní čtenář věru neví, co si má myslet. Je pozoruhodné, že koně vyklepávali německá slova podle doslechu podobně, jak by při jejich psaní činil poněkud nahluhlý a nepřiliš gramotný cizinec, navíc s hojným vynecháváním samohlásek (například jméno zoologa Zieglera, který se o problematiku živě zajímal, vyřtkávali jako *zigr, ziklr, zigä či ciglir*). Některé jednoslovné či velmi krátké odpovědi na otázky se nápadně podobaly tomu, co produkovala o sedm dekad později šimpanzice Washoe a její spolušimpanzi. K vrchole byla tato komunikace ale dovedena s několika psy, z nichž nejslavnější byl erdelteriér Rolf „pes mannhemský“, jak je patrné z knihy jeho majitelky Pauly Moekelové (1919), podobných psů však znala epocha celou řadu (například fenka Lola slečny Kindermannové, 1919). Byla to vlastně celá vlna psů komunikujících se svými majitelkami pomocí klepání na podložku podle tabulky s písmeny. Rolf či „Lol“, jak sám sebe nazýval, dokonce diktoval dopisy, jeho díkce, prapropis i nápady připomínaly pologramotné dítě. „Pes mannhemský“ se také živě zajímal o právě zuřící první světovou válku a její průběh, o čemž z pochopitelných příčin neměl adekvátní představu. Zda se jednalo zejména o projekční představy paníček či snad také o něco jiného, není s odstupem let rozpletitelné. Všichni iniciátoři těchto pokusů, jak je patrné z Krallovy knihy, ve schopnosti svých svěřenců naprosto věřili a do experimentů investovali mnoho času, energie i důmyslu, jejich protivníci jim zase většinou nevěřili a priori. Celá věc se živě diskutovala až do druhé světové války a pronikala i na stránky denního tisku a beletrie, jak patrně třeba z Čapkovy *Války s mlčky*: text protokolu hovorů s mlokem Andym v londýnské zoo jako by vypadal z Krallova spisu, jejíž Čapek nepochybně znal. Jak epocha mluvicích zvířat přišla, tak i odešla: už před druhou světovou válkou